

Yttrande

Datum 2021-01-28

Klassificering 3.5.1

Dnr RAÄ-2020-2049

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Enhet Förvaltningsärenden och
bidrag

Fråga om byggnadsminnesförklaring av Högskärs båk Norrtälje kommun, Stockholms län

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet delar Björkö-Arholma Sjömannaförenings bedömning att Högskärs båk har höga kulturhistoriska värden och borde upprustas men bedömer att det saknas förutsättningar att båken ska bli ett statligt byggnadsminne.

Ärendet

Riksantikvarieämbetet fick den 3 november 2020 en begäran, från Björkö-Arholma Sjömannaförening, om att Högskärs båk förklaras som statligt byggnadsminne enligt förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen och att båken upprustas.

Sjöfartsverket meddelade den 15 januari 2021 att de inte är beredda att ställa sig bakom en byggnadsminnesförklaring av båken då båken inte har använts nautiskt på runt 30 år. De meddelade samtidigt att de kommer att ställa sig positiva till överlämning till annan part om det finns ett intresse på bygden.

Bakgrund

Ön Högskår är en allmän samfällighet som ägs av Arholma Byalags Samfällighetsförening. Högskärs båk tillhör Sjöfartsverket.

I samband med Sjöfartsverkets slutliga avveckling av anläggningen Högskärs båk, skrev Sjöfartsverket till Arholma Byalags Samfällighetsförening, den 15 oktober 2008. En av frågorna som Sjöfartsverket ställde till föreningen var huruvida byalaget, som äger ön Högskår, var intresserade av att överta ägarskapet av båken från Sjöfartsverket. Föreningen svarade den 3 november 2008 att de inte hade möjlighet att själva överta Sjöfartsverkets anläggning men att de, i mån av resurser, är villiga att tillsammans med andra intressenter, medverka till att båken bevaras. Föreningen meddelade samtidigt att de inte godtar att båken överläts till privat aktör eller avstyckas och överläts till privat aktör.

Riksantikvarieämbetet

Box 1114
621 22 Visby

Tel 08-5191 8000

E-post registrator@raa.se
www.raa.se

Org.nr 202100-1090

Bankgiro 5052-3620

Enligt förordningen (2013:558) om statliga byggnadsminnen får en byggnad, eller anläggning, som tillhör staten förklaras för statligt byggnadsminne, om den har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde. För enskilt ägda byggnader och anläggningar som blir byggnadsminnen gäller istället kulturmiljölagen (SFS 1988:950), vilken länsstyrelsen är tillsynsmyndighet för.

År 2002 gjordes en överenskommelse mellan Riksantikvarieämbetet, Sjöfartsverket och Statens fastighetsverk, samt ett omfattande urvalsarbete, med syfte att bevara och skydda kulturhistoriskt värdefulla före detta bemannade fyrplatser. Arbetet resulterade i att drygt tjugo fyrplatser blev statliga byggnadsminnen. Högskärs båk pekades inte ut i arbetet, som ett av de objekt eller miljöer, som skulle skyddas som statligt byggnadsminne.

Under senare år har flera förvaltande myndigheter inkommit med ansökningar eller uttryckt behov av att avyttra eller i enstaka fall häva statliga byggnadsminnen som de förvaltar. Bakgrunden är bland annat att flera förvaltande myndigheter, däribland Sjöfartsverket, har fått i uppdrag av regeringen att se över sina fastighetsbestånd för att avyttra en del av bestånden, av ekonomiska skäl. I förordning (1993:527) om förvaltning av statliga fastigheter, m.m. står att "Varje fastighetsförvaltande myndighet skall upprätta och fortlöpande hålla aktuell en plan för försäljning eller annan avyttring av sådana fastigheter som inte behövs för statlig verksamhet och som inte av andra särskilda skäl bör vara kvar i statens ägo." Som grundprincip gäller alltså att om en fastighet inte längre behövs i verksamheten ska den inte vara kvar i den förvaltande myndighetens bestånd.

Statens fastighetsverk förvaltar statliga byggnadsminnen huvudsakligen av kulturhistoriska skäl, medan övriga förvaltande myndigheter enbart ska förvalta fastigheter de har nytta av i sin verksamhet. De förvaltande myndigheterna vill därför att Statens fastighetsverk ska ta över förvaltningsansvaret för de statliga byggnadsminnen som inte längre behövs. Statens fastighetsverk pekar å sin sida på minskade resurser till de så kallade bidragsfastigheterna och kan inte ta över ansvaret för flera statliga byggnadsminnen (bidragsfastigheter) i dagsläget.

Sjöfartsverket har inget särskilt kulturmiljöuppdrag men i förvaltningen ingår idag 37 statliga byggnadsminnen som omfattar knappt nära 150 byggnader samt ett stort antal anläggningar som trädgårdar, murar, grunder och slussar. Enligt

Sjöfartsverket finns begränsade medel till förfogande för kostnader att förvalta, vårda och underhålla befintliga statliga byggnadsminnen.

Högskärs båk

Holmen Högskår, strax norr om Arholma i Stockholms norra skärgård fick sitt sjömärke år 1768 samtidigt som Arholma och Simpräckskubb. Högskärs Båk har sedan 1700-talet hjälpt sjöfarande att navigera i norra delen av Stockholms skärgård. Båken som är massiv och uppförd i sten, har sedan mitten av 1800-talet vara målad vit med ett två meter brett rött bälte. I dag är målningen knappt skönjbar till följd av uteblivet underhåll.

Båken har ett högt kulturhistoriskt värde, både lokalt men även nationellt, då den bland annat berättar om sjöfartens historia. Det finns ett tydligt samband till närliggande Arholma båk, som uppfördes samtidigt. Arholma båk är statligt byggnadsminne sedan år 1935.

Synpunkter

Riksantikvarieämbetet anser att Högskärs båk har ett högt kulturhistoriskt värde men bedömer att det saknas förutsättningar att, i dagsläget, driva frågan om att båken ska bli ett statligt byggnadsminne.

Det är positivt att det finns ett stort engagemang för båkens bevarande hos flera föreningar på ön. Det är Riksantikvarieämbetets förhoppning att engagemanget kan leda till att en upprustning av båken kan komma till stånd, i samverkan med Sjöfartsverket framöver.

Detta yttrande har godkänts av enhetschefen Solveig McKenzie efter föredragning av handläggaren Kersti Lilja.

Yttrandet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.

Kopia till: Sjöfartsverket, länsstyrelsen, kommunen, länsmuseet